UOT 376

M.N.Abdullayeva
laborant
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
Az 1000, Bakı ş., Ü.Hacıbəyli küçəsi 68
e-mail: 85melahet@gmail.com

MƏKTƏBƏQƏDƏR YAŞLI UŞAQLARLA İNKLÜZİV TƏHSİLİN TƏŞKİLİ YOLLARI

***Açar sözlər**: xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaq, davranış, mühit, xüsusi təhsil, məktəbəqədər yaşlı uşaqlar*

İnklüziv təhsil uşaqların fiziki, intellektual və digər xüsusiyyətlərindən asılı olmayaraq, onların öz həmyaşıdları ilə birgə təhsilə cəlb edilməsidir.”Əlillərin hüquqları haqqında” Konvensiyanın 24-cü maddəsinə əsasən, əlilliyi olan bütun şəxslər digər vətəndaşlar kimi təhsil almaq hüququna malikdirlər.

Azərbaycanda Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar üçün bir sıra addımlar atılmışdır. İlk növbədə İnklüziv təhsil haqqında proqram işlənilib hazırlanmışdır. Sözü gedən proqram 2005-2009-cu illərdə işlənərək hökumətə təqdim edilmiş və 2005-ci il fevralın 3-də Nazirlər Kabineti tərəfindən qəbul edilmişdir. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar təhsil müəssisələrində normal uşaqlarla birgə təhsil alaraq özlərini cəmiyyətin bərabərhüquqlu nümayəndəsi kimi hiss edir və onlarda motivasiya yaradır.

М.Н.Абдуллаева

ПУТИ ОРГАНИЗАЦИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

***Ключевые слова**: дети с особыми потребностями, поведение, окружающая среда, специальное образование, дети дошкольного возраста*

Инклюзивное образование является вопросом участия со своими сверстниками, независимо от их физических, интеллектуальных и других характеристик». Согласно статье 24 Конвенции о правах инвалидов инвалиды имеют право на образование в качестве других граждан. Инклюзивное образование является вопросом участия со своими сверстниками, независимо от их физических, интеллектуальных и других

характеристик». Согласно статье 24 Конвенции о правах инвалидов инвалиды имеют право на образование в качестве других граждан.

В Азербайджане был сделан ряд улучшений для детей с особыми потребностями. Прежде всего, была разработана программа инклюзивного образования. Программа была разработана и представлена правительству в 2005-2009 годах и была принята Кабинетом министров 3 февраля 2005 года. Дети с особыми потребностями должны обучаться вместе с нормальными детьми в учебных заведениях и чувствовать себя равными членами сообщества и мотивировать их.

M.N.Abdullayeva

WAYS OF ORGANIZING INCLUSIVE EDUCATION IN PRESCHOOL CHILDREN

Key words: *children with special needs, behavior, environment, special education, pre-school children*

Inclusive education is involvement in education with their peers, regardless of their physical, intellectual, or other characteristics.In accordance with Article 24 of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities, persons with disabilities have the right to education as other citizens.

A number of improvements have been made in Azerbaijan for children with special needs. First of all, an inclusive education program has been developed. The program was developed and submitted to the government in 2005-2009 and was adopted by the Cabinet of Ministers on February 3, 2005. Children with special needs need to be educated together with normal children in educational institutions and feel themselves as equal members of the community and motivate them.

İnklüziv təhsil uşaqların fiziki, intellektual və digər xüsusiyyətlərindən asılı olmayaraq, onların öz həmyaşıdları ilə birgə təhsilə cəlb edilməsidir.”Əlillərin hüquqları haqqında” Konvensiyanın 24-cü maddəsinə əsasən, əlilliyi olan bütun şəxslər digər vətəndaşlar kimi təhsil almaq hüququna malikdirlər.

Azərbaycanda Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar üçün bir sıra addımlar atılmışdır. İlk növbədə İnklüziv təhsil haqqında proqram işlənilib hazırlanmışdır. Sözü gedən proqram 2005-2009-cu illərdə işlənərək hökumətə təqdim edilmiş və 2005-ci il fevralın 3-də Nazirlər Kabineti tərəfindən qəbul edilmişdir. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlar təhsil müəssisələrində normal uşaqlarla birgə təhsil alaraq özlərini cəmiyyətin bərabərhüquqlu nümayəndəsi kimi hiss edir və onlarda motivasiya yaradır.

“Ölkəmizdə məktəbəqədər təhsilin yüksək səviyyədə olması üçün

dövlətimiz kompleks tədbirlər həyata keçirərək Təhsil Nazirliyində Dövlət Proqranı hazırlamışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 12 aprel 2007-ci il tarixli, 2089 saylı Sərəncamı ilə "Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsilin yeniləşdirilməsi proqramı (2007-2010) təsdiq edilmişdir. Proqramda müəssisələrin maddi-texniki bazanın möhkəmləndirilməsi, idarəetmənin təkmilləşdirilməsi, kadr təminatının yaxşılaşdırılması, yeni kurrikulumun hazırlanması, 5 yaşlı uşaqların məktəbəqədər təhsilə cəlb edilməsi və həmçinin İnklüziv təhsil öz əksini tapmışdır. Bununla da İnklüziv təhsilin inkişafı ilə bağlı yeni dövr başlanmışdır.

26 fevral 2018-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə "Sağlamlıq imkanları məhdud olan məktəbəqədər yaşlı uşaqların təhsilinin dövlət standartları»nda xüsusi məktəbəqədər təhsilin məzmununda istifadə ediləcək didaktik prinsiplər müəyyənləşdirilir: Bunlar: korreksiyaedici təlim-tərbiyə, inkişafyönlülük, azərbaycançılıq, müxtəlifliyin qəbul olunması və s-dir. Eyni zamanda burada təhsilin məzmunu müəyyənləşdirilərkən sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların potensial imkanlarını və yaşını, istək və maraqlarını nəzərə alaraq, onların əqli, fiziki, sosial, emosional və nitq qabiliyyətlərini inkişaf etdirməklə öyrənmə mühitinin yaradılması, uşağın sosial mühitdə və cəmiyyətdə səmərəli şəkildə yaşamasına imkan verən fərdi sosial və mənəvi keyfiyyətlərin formalaşdırılması və s. də nəzərə alınır: Eləcə də xüsusi məktəbəqədər təhsilin yaş səviyyələrinə uyğun inkişaf sahələri üzrə ümumi təlimin nəticələri də verilir.

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti«Sağlamlıq imkanları məhdud olan məktəbəqədər yaşlı uşaqların təhsilinin dövlət standartları»nın təsdiq edilməsi haqqında qərarı ilə 7.2. maddəsinə əsasən Xüsusi məktəbəqədər təhsil korreksiyaedici istiqamətli olmalıdır. Bu Standartların 6.1-ci bəndində göstərilən sahələrin inkişaf etdirilməsi sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların kateqoriyasının, yaş və fərdi inkişaf səviyyəsinin, potensial və kompensator imkanlarının və «gələcək inkişaf zonasının» nəzərə alınmasını tələb edir.

XQEU uşaqlara erkən yaş dövründə xüsusi xidmətlər göstərilməlidir, lakin bu o demək deyil ki, onların təhsili xüsusi çərçivəli proqram əsasında olmalıdır. Bu xidmətlər məktəbəqədər yaş dövründən başlanmalıdır. Bu tipli uşaqların qrupa daxil olması həm uşaqlar, həm tərbiyəçi, həm də valideynlər üçün çətin andır. Valideynlər böyük ümüdlərlə mütəxəssisə arxalanaraq övladlarını mühitə, kollektivə buraxır və müşahidə edirlər. Uşaq yeni mühitə daxil olmaqla yeni rejimə, davranış qaydalarına yiyələnir, həmyaşıdları ilə tanış olur. Bu proses tədricən baş verir, yəni qrupa daxil olmazdan əvvəl valideyn uşaqla birlikdə bağça və qrupla tanış olur. Tərbiyəçi və valideyn münasibətlərinin düzgün qurulması üçün evdə görüşlər təşkil edilir. Uşağı tədricən alışdırmaq məqsədilə qupda ilk zamanlar çox qısa müddət qala bilər. Bağçada qalma müddəti tədricən uzadılaraq yavaş-yavaş uşağın kollektivə adaptasiyasına nail

olunur. XQEU-ın anası qrupda gün ərzində həm qısa, həm də uzun müddət qala bilər. İndividual olaraq uşaq haqqında geniş məlumat almaq üçün müşahidənin əhəmiyyəti böyükdür. Tərbiyəçi uşağı müşahidə edərək onun təlim bacarıqları və qabiliyyətləri haqqında məlumat toplayır. Tərbiyəçilər öz simalarında elə nümunə göstərməlidirlər ki, digər uşaqlar XQEU-ı qəbul etsinlər.

Bağçada XQEU-lu uşaqlara pedaqoqla yanaşı psixoloji xidmətin də böyük əhəmiyyəti var. Bu xidmət təkcə uşağa yox, valideynə də lazimdır. Hər hansı problemi həll etmək üçün XQE uşağın valideyni ilə yanaşı tipik uşağın valideyni ilə də söhbətlər aparılmalıdır. Başa salmaq lazımdır ki, həyata gələn hər bir insan fiziki və ya əqli cəhətdən problemi olsa da onlar da cəmiyyətin bərabərhuquqlu üzvüdürlər. Onların da diqqət, qayğı, təhsilalma, sosiallaşma kimi hüquqları var və onları cəmiyyətdən tədric etmək olmaz.

Oyun zamanı tərbiyəçilər uşaqlara müxtəlif psixoloji köməklik göstərə bilərlər. Situasiyadan asılı olaraq ünsiyyət vərdişləri aşılamaq, özünənəzarət, emosional hisslərini cilovlamq, fikir formalaşdırmaq, psixoloji gərginliyi aradan qaldırmaq və uşağın potensialını inkişaf etdirmək.

Xüsusi məktəbəqədər təhsil müəssisəsində qruplar üzrə uşaqların sayı aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilir:

	1-3 yaşadək	3-7 yaşadək
kor uşaqlar	6	6
zəifgörən, çəpgöz və ambliopiyalı uşaqlar	6	6
kar uşaqlar	6	6
zəifeşidən uşaqlar	6	8
nitqi ümumən inkişaf etməyən uşaqlar	6	10
kəkələyən uşaqlar	-	10
nitqi fonetik cəhətdən inkişaf etməyən uşaqlar	-	12
əqli cəhətdən geri qalan uşaqlar	6	6
dayaq-hərəkət aparatının funksiyalarının pozuntuları olan uşaqlar	6	6
mürəkkəb çatışmazlıqları olan uşaqlar	-	6

* *Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin2018-ci il 26 fevral tarixli 62 nömrəli qərara istinadən*

Emosional şəraitin yaradılması ilə uşaqda özünəinam hissi yaranır və onun uğur qazanmasına stimul verir.

Emosional narahatlıqlara malik olan uşaqlar ətrafdakılarla ünsiyyət zamanı bəzi çətinliklərlə üzləşdiyinə görə onlarda aqressiv və destruktiv davranış formaları meydana çıxmasına səbəb olur, bu da ətrafdakılarda gülüş doğurur. Erkən yaş dövründə yaradılmayan özünəinam hissi sonra bir sıra problemlərə gətirib çıxarır. XQEU-lu uşaq yeni sosial davranış tiplərini yaşıdlarını təqlid etməklə öyrənir. Bu zaman yaxşı nümunənin yaradılması tərbiyəçidən asılıdır. Nəticə etibarilə İnklüziv bağçanın əsas məqsədlərindən biri emosional baxımdan əlverişli mühitin yaradılmasıdır ki, XQEU-u uşaq digər uşaqlarla ünsiyyəti zamanı problem yaşamasın.

Ümumilikdə götürdükdə isə inklüziv təhsil XQEU-ın hərtərəfli inkişaf etdirilməsi, sosial mühitə inteqrasiyası, eyni zamanda bu uşaqların valideynlərinin maarifləndirilməsinə və bu sahədə çalışan müəllimlərin metodik hazırlığını inkişaf etdirilməsinə xidmət edir.

ƏDƏBİYYAT

1. İnklüziv təhsil "Məktəbəqədər təhsil pilləsi üçünmütodik vəsait", Ülviyyə Mikayılova, L.Şərəfxanova, D.İlyasova, və d.Bakı-2011
2. İnklüziv təhsil .Korreksion pedaqogika. N.T.Hüseynova. Bakı 2014
3. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti.«Sağlamlıq imkanları məhdud olan məktəbəqədər yaşlı uşaqların təhsilinin dövlət standartları»nın təsdiq edilməsi haqqında qərar № 62
4. 2018-2024-cü il inklüziv təhsilin inkişafı üzrə dövlət proqramı.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 24.09.2018
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 06.12.2018
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 27.12.2018
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor Şəhla Əliyeva
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.